

S Z E M L E

AZ IRODALOM „BEBKEI”-BEN

Természetesen, — mondhatja a kétkedő olvasó, — minden családnak megvan a szegénye, a legjobb családokban is akad váltóhamisító, vízfejű, találgatóhelytulajdonos, vagy prostituált, pont a kultura lenne az, amely nélkülözne az efféle napisajtó-szerű züllött ultra tévedt csemetéket? Egy efajta, holmi harmadrangú zengerájban duhajkodó csemete mégsem dehonesztálhat egy különben előkelő családot, — kételkedik az olvasó tovább, — amelynek tagjai között oly prominens előkelőségek találhatók, mint az irodalom, a színház, a mozgószínház, könyvkiadás és a rádió. Erőszakos rosszindulat lenne holmi gengszter történetbe illő aranyifjú ominózus kis üzelmeiért az avatatlan népség piszkos szájára adni egy ilyen magasztos egyénekben bővelkedő családot. Tessék a kultura aktuális büszkségeiről is szólni, a tudományok magas színvonaláról, az irodalomról, a társadalom kérdéseit készségesen feszegető színházról, az ismeretterjesztő mozgóképszínházról és a könyvkiadásról, — mondja a jogos felháborodását nehezen eltitkolni hajlamos olvasó.

Módfellett csábitó a feladat és nincs rá mód, hogy az író kitérjen a felszólítás elől. Ő maga is szédül már e förtelmek fölött, a szemétdomb-ról, amely fölött áll, kétségbeesetten tekint szanaszét, figyelve a fák és az ijesztő alakzatú házak csendjét, a szélbe vetve minden reményét, hogy az feléje sodor egy szippantásnyi friss levegőt. Letagadhatatlan, az ég teli csillagokkal, egyetlen világosság e szerencsétlen földrész fölött, mert a villanyvilágítást már régen kikapcsolták, a viharlámpákból pedig ugyancsak kifogyott a petróleum. Igen, a rádió valóban üvölt, mit üvölt a rádió? Valóban, a színházakban darabokat játszanak, hétrpróbás csirkefogó legyen az, aki ezt tagadja, de mit játszanak a színházakban? Pereg a film, de mit karattyol a vásznon handabandázó színész? Vak legyen, aki nem látja a könyvkereskedések teli kirakatait, de miről regélnek e finom papirlapok? Elmélázva szedi rimekbe, önti cizellált és bronzveretű prózába mondanivalóit a költő és az író, de nem ostobán csilingelnek-e ezek a rimek, és nem üresen kong-e ez a bronzveretű próza? Van-e egy rim e csilingelő versikében, amely napjaink feladott kérdésre vágná rá a választ, van-e mondat, szó, betű e remekbekészült prózában, amely a felfordult világ meggyalázott szellemének rehabilitálása érdekében került ki az író tolla alól?

A valóság ugyanis akárhogy is kendőzzük a dolgokat, mégis csak az, hogy az emberiség négyötödrésze méltatlan körülmények között él, még abban az esetben is, ha ezt a fogalmat, már mint élet, tetővel fedett hajlék, tápláló és elegendő élelem és az időjárás viszontagságaitól megóvó ruha szerény igénytelenségére redukáljuk. A valóság: idegbeteg társadalom, hontalanná vált emberek, gazdasági és erkölcsi alap hijján szétzüllött család, az emberiség és a termelés spontán kontaktusának abszolút hiánya s valami megfogalmazhatatlan neurotikus félelem ami beborítja mindannyiunk lelkét. Félnék a gazdagok és félnék a szegények, nyilván egyik kategória sem alaptalanul. Valóság még: a szellemet és gondolatot méltatlan sorsba kényszerítő parancsuralom, a fizikai és a szellemi mozgás abszolút hiánya, az értelem kiszolgáltatottsága és úgy a kulturát, mint a civilizációt elpusztulással fenyegető európai háború.

Félnek az okosak és félnek az ostobák, mindegyik a maga sajátos módja és egyéni technikája szerint. Ez a valóság, ezek után pedig joggal veti fel kérdését az író, hogy hol létezik napjainkban az az irodalom, amely arrogancia nélkül, a tények szomorú állapotának megfelelőleg közösséget vállalna vagy legalább is utalna erre az emberi léttől napjainkban függetleníthetetlen emberi valóságra.

Reménytelen dolog lenne tagadni: helyel-közzel megcsendül néha efajta hang, de ez a hang a fehér holló hangja. Effajta hang pl. „hogy bünt követnék el mi írók, ha megmutatnánk a háború szép oldalait... még akkor is, ha lennének egyáltalán ilyenek”, ez a felelősségteljes Barbusse hangja és mint ilyen, inkább egy részvétlen nézőtérrel elhangzott-nak tűnik, ahelyett, hogy általános elfogadottságnak örvendene. Vagy, mint Jean Guéhenno hangja, amely arra a kérdésre, hogy mit jelent Franciaország a világ szemében, következőkép' válaszol: „A világ számára Franciaország nem a mult. Franciaország Montaigne, Moliere, Voltaire, Hugó, Michelet, Jaurés. És ma nem Maurras vagy Bainville, hanem Barbusse, Gide és Romain Rolland. Ha az ellenforradalom nacionalistái győzelmet aratnának és a berlini mintához híven eszükbe jutna, hogy elégecsék ellenségeik könyveit, egész Franciaországot máglyára kellene dobniok.” (Europe, 1935 XII/15.) Vagy eféle hang, mint az Aragoné, általános-e irodalmi berkeinkben? „Amikor a polgárság feladta demokratikus programját és kezdeti humanizmusát, feladott mindent, ami emberi érték volt feltörekvő korszakának költészetében. A leplezetlen háború, a kifogások nélküli, vad, istenített háború — ime az istenített modern Muzsa, egy mechanizált Orphéa, amit a creuzó-i gyár fegyverzett fel Laval miniszterelnök ur legfelsőbb hozzájárulásával. Tűnj el háború, nem nyertél polgárjogot sem könyveinkben, sem énekeinkben, sem szívkben. Tűnj el háború, mi a béke gondolatát hordjuk fejünkben... Tűnj el háború és hallgassanak el a te dicstelen dicsérőid.”

A szellemnek és a gondolatnak e résztvevő kontaktusa napjaink szerves formáival, mi más is lenne feladata az irodalomnak? Kukkant-sunk be hát e magasztos család kedves otthonába, hegyezzük fülünket jóakaratólag abban a reményben, hogy amit hallunk, épülésünkre szolgál. Bizony, a család e tagja sem hallgatag. Kiissé álmodozóbb ugyan, mint vértestvére, a napisajtó, kifejezései talán pallérozottabbak, simuléko-nyabbak és a hallgatóság fülét jobban megejti. Magatartása kevésbé dühöngő, félszemével inkább a holdra és a csillagokra sandít, virágot tart kezében és szárnyas malackákról álmodozik. Ne resteld a fáradságot, ó olvasó, gyúrd fel könyöködíg makulátlan ingedet és turkáljunk közösen munkaszalomon tornyosodó napilapok, folyóiratok és irodalmi revűk Dunát torlaszoló tömegében, hátha e tündéri tavaszban játszadózó vasárnapon kedvez a szerencse nekünk és valami olyanra, ami legalább je-lölné korunkat, ráakadunk. Ily tömegű anyag között, hogy ne talál-nánk közös erővel csak egyetlen egyet is, ami méltó lenne rá, hogy emberinek és észszerűnek neveztessek, egyenesen azt jelentené, hogy üldöz bennün-ket a sors, nem kevesebbet jelentene, mint azt, hogy Fortuna istenasz-szony holmi züllött erkölcsű ocsmány valutasibernek vagy közpénzeket sikkasztó tisztviselőnek adott találkozt e fontos pillanatokban, amidőn őt a szellem meggyanusított állapotának rehabilitálása igényelné.

Kopogtassunk be tehát e nobilis család ajtaján és vegyük szemügy-re a józan ész és az olvasóközönség művészi igényeit formáló szellem sánszait. Talán fölösleges még megjegyezni is, hogy a kén, ami szemünk elé tárul, több, mint kétségbejítő. Mert a tündéri tavaszban játszadózó

vasárnapon, amelyen még a természet gondtalan optimizmusa is módfelett gyanutkeltő, talán háborgatott korunk millió rémségét, emberek és állatok emberhez és állathoz méltatlan sorsát pertraktálják a dédelgetett írók? Talán céloznak egyetlen egy szóval is gyakorlott és simulékony, álmothozó csevegésükben éhes és zörgőcsontú parasztok életének állapotára, ügynökölő diplomaták ravaszdi üzletkötéseire, koncentrációs táborokra, jobb meggyőződésük ellenére is afrikai négereket civilizáló harcosokra, észszerűtlen termelésre és kényszerített fogyasztásra, Európa népeinek embertelen állapotára, egyáltalán arra a szellemre, ami sötétben és lehullott hamú módjára üli meg a lelkeket. Bizony, becsületesen ez alig állítható. *Kék szakállnő nyolc szobalánya* címen közöl félkegyelműek igényeit kielégítő karcolatot a vidám vasárnapi lap, az olvasók ünnepének kellemesebbé való tételére. Pár oldallal hátrább, a szerkesztői üzenetek, a bírósági végzések, szerelmi levelezések és kiházasítások szomszédságában ócska bicikliket, szüette sublótokat és bukófélben lévő tejsarnokokat s vidéki szállodákat kínálgató hirdetések között regény folyik, archaikus regény, *Fekete sátor* címen, reménytelenül elveszett millióbe transzponálva, olyan nyelven megírt dialógusokkal, amelyen soha senki sem beszélt. Mint, ahogy mondani szokták, e regényben a „mult messzi ködébe” mereng el az író, lelkiismerete hallgat, ha egyáltalán rendelkezett valaha is ilyesmivel, még mielőtt eladta volna az ócskásoknak. De figyelj csak olvasó, költeményt is közöl a lap, költeményt a házi szerzőnő hiyatott tollából, *Bukott angyalok* címen. Miről írhat napjainkban verset a költőnő, ha az isten már jókedvében költőnek teremtette? „A végtelent akartam...” írja. „Repülni akartam fel a magas égig” folytatja, „De rájöttem, hogy egyedül csak kuszni tud a vágyam.” És mivel hogy „az ős átok őrt áll, tört szárnyakkal zuhanok az éjbe.” Szó sem férhet hozzá, olvasó, csak ezért nyitottad ki reggel a szemed, csak ezért keltél ki széttúrt ágyadból éjszakai leverő álmaid után, hogy mindezekről értesülj. De hegyezd csak tovább a füled, ha szellemi táplálékra éhez, agyafurt detektívtörténetet is talál *Társalkodónő* címen egy másik lap eléd. Minthogyha valakire rászakad az áldás, nyakig uszol és kedvedre turkálhatsz „élvezetes” és „szórakoztató” írásművekben, novellákban, versekben és regényekben. Ismét regényt akarsz? Itt van a *Láthatatlan asszony*, kimondottan agyalágyultak részére készült, még hozzá olyan agyalágyultak részére, akik sunyi vágyakozással tekintenek a magas arisztokrácia felé. Régi kedves ismerőseink mozognak itt a rotációs papírlapokon, falrafestett diszletek között, személyszerint a „vörös báróné”, a kedves és tiszta Birike és a férfias Borath. Ugy-e érdekfeszítő a regény, emberi magatartásra emlékezel és hogy meg ne fojtson a lassú reménytelenséggel rádhulló korom, hogy meg ne süketülj a minden írónak csak szegényére való és őt örökre diszkreditáló szöveg átkos lefetyelésében, kinyitod az ablakot. Kinn már madarak csiripelnek, több józansággal, mint a költők és írók, fajtájukat kevésbé dehonesztálván. De valóban madár csiripel avagy költőnő csipog csak madarakhoz is méltatlan ésszerűtlenséggel, ezuttal a gyermekrovatban. Fordíts egy lapot, ó olvasó, vondd vissza sürgősen a madarakat illető gyanúsításaidat és kapj szivedhez, nehogy menten végigvágódj szélütés következtében. Nem halt még ki a Pósák családja, derék Pósa bácsink bár elhalálozott, él még Pósa néni, aki *Tudjátok-e mi az ujság?* címen informálja világunk állapotairól a kíváncsiskodó ifjuságot. „Tudjátok-e kis emberek Mi az ujság nemsokára? Utban van már hazafelé A jó Isten madárkája” stb., amit ha elolvasol vagy elolvastatsz vízfejű gyerekeiddel, felde-

rülhet méltán az arcod, hisz egyéb ujság nem lévén, ezen a kiegyensúlyozott világon nincs is különösebb nyugtalanságra okod.

Turkálj csak, ~~turkálj~~ csak tovább, ó olvasó, tündéri tájleírások között idillikus ~~dialógusok~~ dialógusokra bukkansz. „Szóval csunya vagyok”, „Dehogy, Szén vagy. Nagyon szép. Az egyéniség varázsa azonban hiányzik rólad. Az a belső kisugárzás...” — ~~elépp~~ éppen társalognak napjaink irodalmában a novellahősök, miközben a „nap kicsi aranyvirágokat szór rájuk és mint-ha a (lány) sapkája alól kiomló aranyhaja is megbarnulna az alkonyat fényében.” Vagy: „Mégegyszer óhajtom megköszönni, hogy olyan erős szíveddel védted meg királyod életét” — mondotta a király. Bessenyoí László fülig vörösödik és csaknem szégyenkezve mondja: „Kötelességem volt. királyom.” A király kedves ravasz-sággal úgy intézte, hogy minél hamarabb közel jusson ahhoz, akire egész szíveddel gondolt és amikor beszél, annyi melegség van hangjában, hogy az udvar, mint hangyaboly a bedobott kavicsra — „följajong”. „A bálnány pedig meghajol és szép ajkán földöntuli boldog mosoly játszik.” Ha eddig eljutottál, már nem tudod megkülönböztetni az attasét az etazsértól, ember legyen a talpán, akinek nem zug a feje és férfiasan illemes mederben képes tartani utálatát. Eféle fogalmazványokat, ha nyomtatásban lát az ember, természetesen veszi az aféle hiradásokat, hogy a járókelőkön meglepetésszerűen kitör az elmebaj, hogy házmesterek öngyilkosságot követnek el, hogy nem emelkedik a születési arányszám, hogy gabonával fűtik a tehervonatokat vagy hogy decemberben virágzik az orgona. Züllött világ, mi alapon lenne egy kétségbeesetten korlátolt közösség irodalma más, mint a környező állapotok!? Csodálkozhat-sz-e tátott szájjal azon, ha édes testvéred váltót hamisít esetleg nevedre, ha abban a világban, amelyben élned adatott, ilyen költeményekkel szórakoztatják vagy alakítják a népet: „Óh vad iram és vad sikoly! A sors egy embert eltipor. S létét, mely kinnal volt teli, A kegyes hullám elnyeli.” Nem szánod-e inkább mint sem, hogy hibáztatnád a közpénzeket sikkasztó megtévelyedett polgármestert, amikor ilyen bölcseségekkel tömik az irodalom prominensei a fejed: „Ahová a pénz egyszer beteszi lábát onnan kiröppen a jókedv, a játékörm. a szerelem muzsikos pacsirtája.” Minden részvéted ezek után a bubánatos vezérigazgatóé, aki tört szíveddel suhan el melletted lucskos időben gyászborult autóján vagy azoké a szerencsétlenké, akik földig lógó orral, keserves sóhajtások között tangóznak bárokban szemet könnybelábasztó muzsikára. Akinek csak egy csepp esze is van, jól tudja, hogy mindez csak szemfényvesztés, az igazi boldogító állapot a rongyos ruha, másképp nem is érzi jól magát az ember csak éhesen és az igazi megelégedettség távolról sem a fűtött lakásban, hanem a Tetűtelep rozszant viskóiban vagy a Népszálló albrétbe adott ágyaiban található.

Folytassam-e seregszemlémet tovább, kibontakozik-e előtted már a vitustáncos kapkodás nyomán az ugynevezett irodalom földöntuli alakzata? Már fel sem teszed a kérdést, hogy az írónak ment-e el az esze vagy képességtelen ravaszdiságában téged néz megátalkodottnak, itt már nem számítanak az eféle finom nüánszok, ez a világ hamis, ez a világ megátalkodott és ez a világ ellensége az értelmes belátásnak. Mint vakondtúrások a megbolygatott mezőn, úgy emelkednek ki az emberi állapotunkat szemérmetlenül meghazudtoló és már-már polgárjogot nyert förmedvények a vigasztalan környezetből. Olvashatsz már ezek után szerény banktisztviselőkről, szorgalmas varrólányokról, szerelmes kinaiakról, a halál vámszedőiről, Tisza kutyáról és Luci kutyáról, ami kevés világos-

ság még esetleg derengett feletted a csillagtalan égből, azt is betömik ezek a kétségbeejtő bornirtságok. Olvashatod a Néplapban Szederkényi Anna dilettáns zagyvaságait, ugyanazon lap „irodalmi” mellékletében a csásos nevű Segesdi László folytatásos ponyvára is méltatlan firkálmányát vagy Kápolnai Anna dr. tündéri versét, állapotod már nem rosszabbodhatik. Akárcsak egy félkegyelmű, akire hal rájön a bolondóra azzal gyógyítanak, hogy fejbevágják bunkóvégű doronggal, úgy érzed magad. Mit érzel eféle költemény olvasásakor? „A férfi szerény bankhivatalnok, A nő szorgalmas varrólány, Az esküvőjüket most már megtartatják, Egészen biztosan Husvét után. Már tervezgetnek. Lesz csinos lakásuk, Benne tiszta minden. **Boldog** kis család. Vigan, ezüstösen cseng közben a hangjuk, Elfelejtik az élet viharát.” Képes vagy-e felfogni józan ésszel azt a kompakt butaságot és gonoszkodó céltudatoságot, ami, ha világunkban körültekintesz, láthatóan sikerrel bombázza a tiszta értelem és a magas szellemiség atomszemcséit, képes vagy-e felfogni a destrukció és a züllesztés ama lehetőségeit, ami ilyen irányú és ilyen értelmű, értékű zagyvaságok nyomán a züllesztők és bomlasztók előtt fel tárul. Szedd össze az eszed és ha érdekedben áll, gondolkodj ezen, ó olvasó.

Szó sincs róla, hogy ezzel az irodalmi szellemmel szemben ne létezne egy magasabb irodalmi szellem, de ez a szellem nem általános, ez a szellem Thomas Mann, Babits, Gorkij, Gide, Romain Rolland, Aragon, szóval az utálkozók szelleme és azoké, akik nemhogy okot szolgáltatnának a nagytakarításra, de saját területükön ők maguk is állandóan esz közlik azt. Szó se róla, van egy szellem, ami ha nehéz hantok alatt, ha megbujva is e gyűlölködő és eszétvesztett világ hatalmasai elől, de él és létezik. Szó se róla, van egy szellem, de ez az értelemé, van egy szellem, amely nem jár bohókás táncokat züllött lokálokban, nem vágyakozik léghelrítő ütegek és bombavető repülőgépek után, van egy szellem, amely nem védi a bectelent és nem hisz az emberiség jelen méltatlan állapotának állandóságában. De ez a szellem magasán uszik a holt vizek fölött, a vizek mélyiben, a föld repedezett kérgén és a megszenesedett fák csonkjain örült majomcsorda üvölt, elnyujtott és rémes hangon, olyan hangon, ami napjainkban betölti a világot és szabadon keringhet házmeszterlakások, paraszti viskók, rózsadombi villák és bérbeadott családi otthonok fölött.

Remenyik Zsigmond

**CLAUDE GOMPEL: U. R. R. S. PAYS DE LA JEUNESSE
(Les Editions Rieder, Paris)**

A szerzőt a franciaországi Köztársasági Ifjak Szövetsége küldte ki Oroszországba, hogy az épülő ország helyzetéről pontos értesülést szerezzen. Claude Gompel könyve nem felületesség, hanem pontos, szándékosan száraz, szűkszavú beszámoló. C. G. egy hónapot töltött Oroszországban és 7 városban fordult meg. Könyve így korántsem ad teljes képet, de vázlatai hihető hűségeselek. C. G. szeme, nyelve egyaránt éles, ez azonban sem könyvének, sem a tárgyilagos vizsgálódás ügyének nem árt. A következő részlet egy igen kevésbé ismeri Kérdésről, az új ügyvédi gyakorlatról számol be. (K. S.)

Egyetlen napig időzünk Tifliszben s én az egész napot tifliszi kártársaimmal töltöm. Már Moszkvában szerettem volna találkozni valakivel, aki a jogi kérdésekben tájékoztatna, de időm rövidege megakadályozott ebben. Így hát egyéb látogatást feláldozva, közvetlen Tifliszbe való megérkezésem után felkerestem az ügyvédi kamara elnökét, aki beveze-